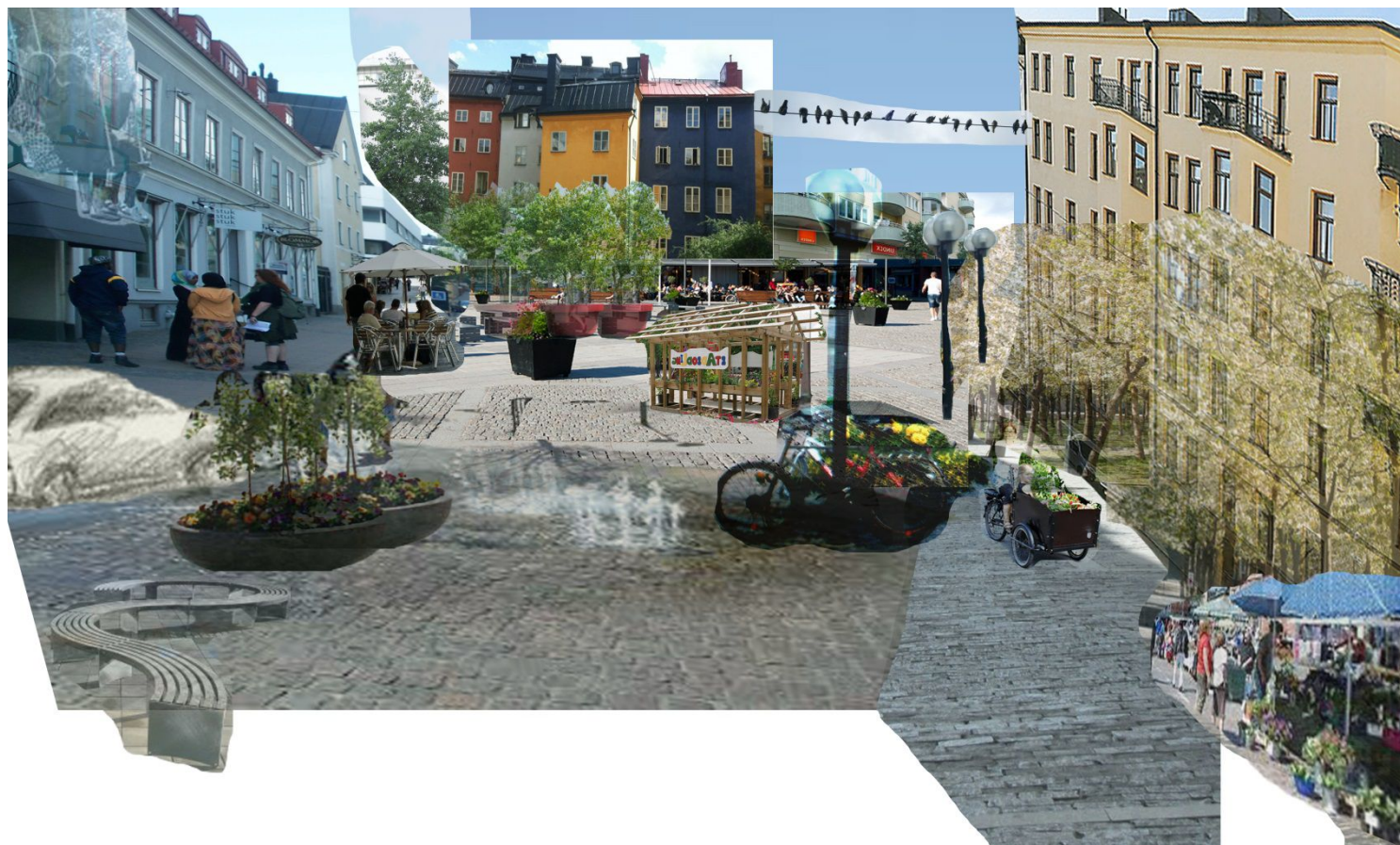

Blandstaden

– en undersökning av begreppets ursprung,
användning och innebörd i svensk
stadsplanering

Jessica Jansson

Självständigt arbete • 15 hp
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2014

Blandstaden – en undersökning av begreppets ursprung, användning och innebörd i svensk stadsplanering

“Blandstaden” (the compact city) – a study of its origin, use and
meaning in Swedish urban planning

Jessica Jansson

Handledare: Tim Delshammar, SLU, Institutionen för
landskapsarkitektur, planering och
förvaltning

Examinator: Eivor Bucht, SLU, Institutionen för
landskapsarkitektur, planering och
förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2014

Omslagsbild: Fotokollage, Jessica Jansson

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: blandstad, blandad stad, stadsplanering,
stadsbyggnadsideal, funktionsintegration

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och
växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Blandstad är ett begrepp som kan sägas användas något slentrianmässigt i dagens stadsbyggnadsdiskussion. Det låter bra och de positiva associationerna gör att det fortsätter att användas, utan att det riktigt definieras eller tydliggörs vad som menas med blandstad. Den här uppsatsen är ett försök till att reda ut begreppets olika innebörder samt hur och av vem det används. Det råder en oklarhet om blandstad främst bör användas som visionär utopi eller som reellt stadsbyggnadsmål. Idag används de på båda sätt vilket gör bilden av blandstaden diffus och mångtydig.

Uppsatsen är baserad på en litteraturstudie och fokuserad på användningen av det svenska begreppet blandstad. Uppsatsen utgår från de åtta aspekterna *mångfald, närhet, tid, funktioner, byggnader, gator, grönska* och *rum*, övrig litteratur diskuteras i samband med vardera aspekt. Litteraturstudien har visat att det är vanligt att se blandstaden som motreaktion mot den modernistiska planeringens funktionsuppdelade stad. Funktionsintegrering är därför ett uppenbart medel för att skapa blandstad, men blandstad och funktionsintegrering är inte likställda begrepp. Med blandstad menas ofta en större, mer generell bild av stadsmiljöns utformning, innehåll och funktion. Trygghet, tillhörighet, variation, mångfald och komplexitet är centrala termer i strävan efter blandstad.

Gemensamt för användningen av blandstad som både vision och verklighet är att den bör ses på som en process eller ett förhållningssätt, inte som ett slutgiltigt mål. Det finns emellertid de som menar att blandstad inte ska användas alls i stadsbyggnadsdiskussionen, utan förespråkar en mer specifik vokabulär som anknyter till det aktuella området, vilket sägs ge en klarare bild av vad som önskas åstadkommas.

Nyckelord: blandstad, blandad stad, stadsplanering, stadsbyggnad, funktionsintegrering

Abstract

“Blandstad” (the compact city or the mixed city) is nowadays a well-used term in the Swedish planning discourse, too well used could be said for a term without an established definition. The use is understandable, “blandstad” is a term that gives mostly positive associations. There seems to be two separate ways of speaking about “blandstad”; as a utopian vision and as a realistic goal. The lack of a common meaning however, leads to an uncertainty concerning the meaning of “the mix” which has consequences in the realization of the city plans. This essay seeks to sort out the meanings of “blandstad” in Swedish urban planning, by who the term is used and in what contexts.

The essay is based on a literature study and is focusing on the Swedish term “blandstad”, literature in English and other languages has therefore been excluded. Eight aspects of the term, named *closeness*, *time*, *functions*, *buildings*, *streets*, *greenery* and *spatiality*, forms eight sections under which other literature, results and discussions are inserted.

The literature study has shown that “blandstad” often is explained as the opposite of the modernistic city, with separation of functions as the pervasive method. Functional integration is therefore an obvious method in creating “blandstad”, but the two terms functional integration and “blandstad” should not be equated. “Blandstad” is commonly including a bigger, more general view on the city environment; its form, functions and contents. Safety, affinity, variation, diversity and complexity are central terms in the quest towards “blandstad”.

Both in the use of the term “blandstad” as a vision and as a reality it should be seen as a process or an approach, not as a final goal. But the overall use of the term can be questioned, it is advocated by some that a more specific vocabulary for each area where “blandstad” is the aim. Such a use is said to give a more distinct view on what is wanted with the mix.

Key words: compact city, mixed city, mixed-use city, urban planning, functional integration

Förord

Uppsatsen är ett kandidatexamensarbete i landskapsarkitektur i kursen EX0649, som ges på Landskapsarkitektprogrammet i SLU Alnarp.

Innan jag började på landskapsarkitektprogrammet kände jag knappt till stadsplanering eller stadsbyggnad som begrepp, än mindre deras innebörd. De har under utbildningen presenterats och fördjupats i olika kurser, men jag vet fortfarande inte om jag kan påstå mig förstå dem. Dock finner jag dem nu, drygt två och ett halvt år senare, mycket intressanta som ämnen. Jag har i olika ändamål via olika källor kommit i kontakt med begreppet *blandstad*, främst i diskussioner om dagens stadsplanering. Senast i kursen *Projekt 3 – Stora landskap* där vi arbetade med stadsutvecklingsfrågor i Trelleborgs kommun nämns blandstad som ledord i deras fördjupade översiktsplan från 2010. Det jag hakat upp mig på är att blandstad oftast används som ett självklart och vedertaget begrepp, något som det antas att läsaren är införstådd med. För mig är det förvirrande, jag är inte helt införstådd. Jag såg därför möjlighet att i den här uppsatsen försöka ta reda på vad som menas med blandstad i olika sammanhang och av olika användare. Jag anser det också vara relevant, kanske rentav ett ansvar, för min utbildning och mitt framtida yrke att söka större förståelse för dagens samhällsplanering, hur den kommer sig och vilken riktning den verkar ta.

Jag vill tacka alla som hjälpt mig på traven med den här uppsatsen. Jenny för ständigt stöd, Viktor för ständigt tålamod, Patrik för genomläsning och min handledare Tim för förtroende och vägledning. Tack!

Jessica Jansson
Alnarp, 2014-05-27

Innehållsförteckning

Sammandrag

Abstract

Förord

Inledning 11

Frågeställningar 12

Mål och syfte 12

Material och metod 12

Disposition 13

Avgränsning 13

Blandstaden 14

Vad är blandstad? 15

Åtta aspekter 17

Mångfald 17

Närhet 19

Tid 21

Funktioner 24

Byggnader 24

Gator 25

Grönska 27

Rum 29

Sammanfattning av aspekterna 31

Varför nu? 32

Ambition utan verklighet? 33

Avslutande reflektion 35

Metoddiskussion och vidare studier 36

Landskapsarkitektens roll i realisering av blandstaden 37

Referenser 38

Inledning

Staden är relevant för i princip alla. Sedan 2008 är antalet stadsbor fler än antalet icke-stadsbor, och om femtio år beräknas två tredjedelar av världens befolkning bo i "urbana miljöer" (Sida, 2014-05-05). Vi lever, verkar eller besöker städer idag i större omfattning än någonsin. Även en landsbygdsbo berörs i hög grad av närhet till funktioner i staden. Stadens miljö påverkar många vardagsliv och formar direkt eller indirekt människors beteende, hälsa och välbefinnande i stor utsträckning. Planering och utformning av stadsmiljöer är därför av stor betydelse. Stadsplanering är komplext och ständigt pågående, och trots att det är en verksamhet styrd av människor upplever jag den förhållandevis svårgreppbar. Det är svårt att säga vilka faktorer som *egentligen* spelar roll och vilka som *egentligen* har makt.

"Staden skall vara solid och fri, lugn och spännande, storslagen och intim, vardaglig och festlig, praktisk och vacker" skriver Arnstberg och Bergström i deras bok *Åtta postulat om planering av staden som livsmiljö* (2001, s.8), och enligt dem är det planerarens uppgift att ordna så att olika värden och funktioner i staden kan finnas intill varandra trots intressekonflikter dem emellan (a.a., s.12). Planering handlar alltså om fördelning av geografiska områden så att intressen från stadens olika aktörer tillgodoses. Det rör sig både om individnivå, verksamheter och större institutionella intressen. Arnstberg och Bergström (2001, s.11) beskriver det som att "planera är att ordna, men det gäller inte att ordna något utan *för* något".

Vem planeraren planerar för i sitt yrkesutövande är en central fråga; rymmer begreppet *alla* verkligen så många som det utger sig för att göra? Om inte, vilka är då lämnade utanför och hur kan de inkluderas? Hur kan en planerare hålla *allas* perspektiv aktuella i sitt yrkesutövande? Arnstberg och Bergström ställer sig liknande frågor angående det *allmänna intresset*:

"Vad är då det gemensamma? Kan vi överhuvudtaget påstå att det finns behov eller värderingar, något alla stadsbor kan vara någorlunda överens om? Är inte alla individer olika och speciella med personliga preferenser och beteenden? Och även om det med avseende på vissa behov finns grupper med stora likheter mellan individerna, så är frågan efter vilka grupper intressen man i så fall ska planera. Inte sällan motverkar ju de olika önskemålen varandra." (2001, s.10)

Blandstaden är en kompromissinriktad stadsbyggnadsidé, och en förhoppning finns om att den ska vara just inkluderande och att det med blandstadens idéer ska vara möjligt att hantera intressekonflikter på en mindre yta för att kunna behålla det eftertraktade stadslivet.

I en rapport utgiven av Boverket beskrivs blandstaden som en vision om morgondagens stad. Det råder delade meningar om begreppet ska användas som ett utopiskt begrepp eller realistiskt stadsbyggnadsmål. Idag används det i båda syften vilket leder till en förvirring kring dess innebörd för olika brukare i olika sammanhang (Bellander, 2005, s.6).

Frågeställningar

Jag har velat ta reda på när det började pratas om *blandstad* som begrepp, *vem* som använder sig av det och i vilka *sammanhang*. Jag har försökt ta reda på vad som kännetecknar den blandstad som eftersträvas i dagens stadsplanering. Den centrala frågeställningen har rört begreppets olika *innebörder* och blandstadens betydelse i en samtida kontext; varför är det ett rådande stadsbyggnadsideal och vilka historiska förebilder eller motpoler finns? Vad finns det för kritik mot blandstaden?

Till en början var mitt mål ta reda på om det finns några vedertagna definitioner av begreppet och vad som i så fall skiljer dem åt. Under arbetets gång har det dock framkommit att sökandet efter definitioner, som tidigt var min huvudsakliga frågeställning, inte varit det mest givande att sträva efter. Det är blandstadens innebörd som är det centrala, och den diskuteras hellre än definieras.

Mål och syfte

Målet med uppsatsen är att undersöka planeringskonceptet *blandstad* med avseende på vilken eller vilka innebörder det har, vem som använder det och i vilka sammanhang. Syftet med uppsatsen är öka min och förhoppningsvis läsarens förståelse för begreppet blandstad som en del av dagens stadsbyggnadsdiskussion.

Material och metod

Jag har genomfört en litteraturstudie, där sökning via digitala databaser stått för den främsta insamlingsmetoden av källmaterial. Källmaterialet har till största del bestått av rapporter och tidsskriftsartiklar, ett examensarbete, en bok samt ett kompendium som tjänat som diskussionsunderlag på Göteborgs stadsbyggnadskontor. Diskussionsunderlaget är ett internt dokument inom den kommunala organisationen och alltså inte en offentlig publikation, men jag har

efter genomläsning bedömt det som ytterst relevant för min frågeställning kring blandstadens innebörd. Det är till och med så, att det interna dokumentet visat sig vara det mest utförliga i sin behandling av ämnet blandstad av de källor jag använt mig av.

Disposition

Jag har på grund av diskussionsunderlagets utförlighet valt att använda mig av de åtta aspekter av blandstad som presenteras i ovan nämnda dokument som struktur i uppsatsen. Aspekterna mångfald, närhet, tid, funktioner, byggnader, gator, grönska och rum utgör varsitt avsnitt, där beskrivning från det ursprungliga dokumentet byggs på med tillägg från annan litteratur.

Uppsatsen inleds med blandstadens introduktion som begrepp och berättar något om hur det används. Därefter presenteras de åtta aspekterna, med varsitt påföljande avsnitt som behandlar ämnet med hjälp av övrig litteratur. Likheter, skillnader och funderingar utifrån de olika synsätten jämförs och ifrågasätts i varje avsnitt, med en mer omfattande reflektion i diskussionsavsnittet.

Avgränsning

Jag har valt att fokusera min uppsats kring blandstadens användning i svensk stadsplanering. Jag har alltså enbart använt blandstad som sökord. Det har förenklat min litteraturstudie att utesluta sökningar på andra språk, och då blandstadsbegreppet är svårt att definiera på svenska antar jag att översättningsproblematik hade vidgat begreppets innebörd och gjort uppsatsens innehåll spretigare. Det finns begrepp inom stadsplanering som liknar blandstad sett till innebörd, men eftersom målet med uppsatsen är att reda ut det specifika begreppet är även de uteslutna.

Blandstaden

Planering av staden har genom historien tagit många olika riktningar. Extern planering, i betydelsen statligt eller kommunalt styrd planering, har under olika epoker styrt och ställt i varierande grad. Äldre stadskärnor kan sägas vara exempel på mindre styrd planering där privata intressen har formgivit stadsbilden, mestadels på så kallat traditionellt vis. Artonhundratalets stenstad är också ett traditionellt sätt att bygga stad på, men där den externa planeringen varit mer styrande. Modernistisk planering är ett än mer åtstramat styrningssätt där stadsbyggande skett med större pekpinnar, dock på ett då för tiden nytänkande vis. Såklart finns många varianter och zoner däremellan med varierande stadsbyggnadsideal och faktorer som påverkat stadsbyggandet (Arnstberg och Bergström, 2001, s.14-16). Arnstberg och Bergström menar vidare att de flesta stadsbyggnadsideal är sprungna ur observerade problem med den för tillfället befintliga staden, exempelvis brottslighet, ohälsa och segregation (a.a., s.14). Blandstaden kan sägas vara en reaktion mot det sistnämnda, som en följd av modernistiska tankar. Vår samtida stad är i stor utsträckning funktionsuppdelad, på många håll gles och segregation är ett omdiskuterat ämne i dagens stadsplanering. Blandstaden som motpol till den funktionsuppdelade staden och som rådande stadsbyggnadsideal förklaras, diskuteras och styrks här i uppsatsens huvuddel.

Figur 1. Hyllie i Malmö under byggnation. En ny stadsdel belägen på vad som tidigare var åkermark flera kilometer från stadskärnan. Staden glesas ut samtidigt som det där pratas om att skapa blandstad. (Foto: Perry Nordeng "Citytunneln", sökord: Hyllie, tillgänglig via: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Holma_Hyllie_flygbild.jpg [2014-05-24], bild beskuren under licens CC BY SA 3.0)

Vad är blandstad?

”Blandstaden är en vision, till skillnad från kvarterstaden som definierar formen och funktionsintegreringen som definierar innehållet. Blandstaden gör anspråk på att vara mer än bara en form på bebyggelsen, mer än integrering av funktioner och mer än en köpstad eller ett evenemangsstråk.” (Palm, 2003, s.9)

Det finns många bilder av vad blandstad är. Det råder inte brist på litteratur där begreppet används, men en vedertagen definition saknas. Vissa författare eller skribenter sticker ut hakan mer än andra i fråga om att definiera blandstaden, men den mesta litteratur som går att finna liknar mer *sammanställningar* av vilka aspekter som vanligtvis berörs av andra eller ”den allmänna uppfattningen”.

Det visade sig i ett tidigt skede att det är svårt att skilja på argument för blandstaden som stadsbyggnadsvision och blandstadens egentliga innebörd, de varvas i litteraturen utan, vad jag tolkar det som, genomtänkt struktur. Det kan nästan sägas att blandstadens innebörd också utgörs av argumenten för den; innebörden måste sättas i ett sammanhang för att bli förståelig. Argument och innebörd är här således varvade.

Göteborg Stads stadsbyggnadskontor tog under början av 2000-talet fram ett relativt utförligt diskussionsunderlag för att inom den kommunala organisationen skapa en gemensam utgångspunkt och en gemensam förståelse för blandstadens innebörd och konsekvenser. Det sägs att ”ett gemensamt förhållningssätt ökar möjligheterna att skapa ett livskraftigt Göteborg” (Modin, 2004, s.3). Alltså är målet att skapa ett livskraftigt Göteborg, och blandstaden är det *förhållningssätt* som under processen ska leda till det gemensamma målet. Det ges även exempel på genomförandestrategier, om än i korta meningar, som kan tolkas just som diskussionsunderlag då exemplen inte är särskilt utförliga. Deras definition av blandstad lyder:

”Blandstad är ett förhållningssätt där den goda staden inte skapas genom uppdelning och separering, utan genom att hantera motstridiga intressen och störningar på ett lokalt plan i syfte att varje plats i staden ska bli en bra plats att vistas på”. (Modin, 2004, s.4)

Här betonas konflikthantering och att en helhet i staden skapas genom varje enskild plats, och det är det som tros skapa den livskraftiga staden. Det är också ett tydligt avståndstagande från den (modernistiska) funktionsuppdelade staden; blandstaden verkar som funktionsuppdelningens motsats. Vidare berättas att

blandstaden inte är en stadstyp, utan just ett förhållningssätt till ”motstridiga intressen och de oundvikliga störningar som en stad måste hantera”. Platser som blir till eller förnyas enligt detta förhållningssätt och dessutom lever upp till ambitionerna är det som kan kallas blandstad (a.a., s.7).

Det skiljs dock på *definitionen* av och *visionen* om blandstaden. Visionen om den Göteborgska blandstaden lyder:

”I visionen om blandstad ryms mer än blandade funktioner, där ryms längtan om en levande och trygg stad, om en spännande och attraktiv stad, om en hållbar och flexibel stad, om en stad där alla får plats”. (Modin, 2004, s.4)

Igen ett avståndstagande från funktionsuppdelning, och dessutom en längtan om upplevelsen av vad som brukar kallas ”den goda staden”. För att konkretisera visionen om blandstaden finns åtta aspekter formulerade som presenteras i följande kapitel.

Åtta aspekter

Mångfald Blandstad bidrar till att alla människor ska kunna, vilja och våga befolka staden och dess offentliga rum.	Närhet Blandstad bidrar till en stad som bygger på närhet i bemärkelsen att invånarna kan välja att ha sitt vardagsliv inom rimligt avstånd.
Tid Blandstad bidrar till stabilitet genom att ständigt förändras. Genom att olika epoker kan samsas sida vid sida verkar blandstad för kontinuitet i tiden.	Funktioner Blandstad bidrar till att människor i olika ärenden befolkar staden vid olika tidpunkter, genom att geografiskt blanda stadens olika funktioner.
Byggnader Blandstad bidrar till flexibilitet och en rik upplevelse genom ett varierat byggbestånd.	Gator Blandstad bidrar till att gator genom sin struktur och utformning är levande och trygga offentliga platser.
Grönska Blandstad bidrar till ökad livskvalitet och en hälsosam livsstil genom tillgänglig grönska i och i närheten av staden.	Rum Blandstad bidrar till att man kan känna sig trygg och bekväm i stadsmiljön till följd av genomtänkt avvägning mellan privata och offentliga rum.

Tabell 1. (Ur: Modin, 2004, s4-5, med direkt återgiven text)

Mångfald

Mångfaldsaspekten syftar mycket till trygghet, och mellanmänskliga möten utgör en viktig grund för att skapa en trygghetskänsla. Mötande människor kan ge en vink om att något intressant går att finna runt hörnet eller en gata bort, och därför bör blandstaden bestå av en genomgående gatustruktur utan återvändsgränder eftersom det koncentrerar rörelsen. Med aspekten mångfald framhävs också att det krävs och önskas att blandstaden befolkas av många människor ur många olika grupper. Det är därför viktigt att blandstadens utformning tydligt signalerar att alla är välkomna att vistas i den, och det menas att genom att aktivt arbeta för en stad där rummet inte är begränsande kan stadsbyggandet bidra till ökad integration (Modin, 2004, s.14). Mångfald kan här tolkas som ett begrepp där social trygghet och integration är målet, och en blandstad med mötesplatser är medlet.

På liknande sätt argumenterar Annie Stråhlén, Mattias Larsson och Hanna Björklund som arbetar med sociala frågor på Länsstyrelsen i Skåne. De menar att närhet skapar förutsättningar för möten, och möten mellan olika funktioner, verksamheter och framför allt människor bidrar till en tryggare och mer socialt integrerad stad. Begreppet KASAM, *känsla av sammanhang*, nämns som något de jobbar med, och vidare tar de upp huvudord som begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet för att kunna arbeta mot en trygg blandstad. Delaktighet i planeringsprocessen nämns som strategi för att mer genomgående skapa känsla av sammanhang bland medborgare (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.24-25). Även de talar om blandstadens som socialt integrerad. De går också ner på individnivå och berättar om tankesättet de har i trygghetsarbetet. Individens delaktighet ses som viktig för att känna sammanhang i sin omgivning, vilket i sin tur speglar den sociala tryggheten i en större omfattning.

Modins (2002) vision om blandstaden handlar om den *ständiga rörelsen*. Målet är ”de blandade brukarna”. Som deltagare i rörelsen syns alltid andra deltagare, en person är aldrig ensam i rörelse. Blandstaden är levande dygnet runt, året om. Det medför att blandstaden upplevs som trygg. Även här hävdas det att möten är en förutsättning för en trygg upplevelse av stadsmiljön, men tryggheten ses mer ur perspektivet säkerhet än tillhörighet.

Figur 2. Södra Förstadsgatan i Malmö är en av stadens livligaste gågator där det under affärernas öppettider finns en ständig rörelse, men hur hålls rörelsen igång dygnet runt? (Foto: Jessica Jansson, 2014-05-23)

Modin menar att blandstaden kan ses ur två olika synvinklar; en politiskt och en stadsbyggnadsmässig. Den politiska syftar till omfattningen av hela stadsdelar som det finns rörelse i dygnet runt, som är väl integrerad både socialt och etniskt

sett och som erbjuder bra bostadsmiljöer (Modin i Palm, 2003, s.10). Mångfald i blandstaden är alltså något som önskas eller inte önskas från politiskt håll. Om mångfalden är en förutsättning, som det tidigare argumenterats för, en trygg stadsmiljö kan det väl sägas att mångfalden är av allmänintresse. För vem vill inte besöka, leva eller verka i en trygg stad?

Det går såklart att ha olika åsikter om hur trygghet skapas. Ronny Andersson från beredskapssektionen på Länsstyrelsen i Skåne uttrycker det som ”där man förr kände rädsla för naturen och det övernaturliga är det idag snarare det mänskliga som vållar oro” (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.34). Det antyds att mångfald, i meningen en socialt och etniskt integrerad stad, inte är önskad från alla håll. Modin menar att det idag finns uppenbara tendenser som motverkar mångfalden i stadsmiljön. Det kan till exempel vara ”gated communities” eller bänkar som är obekväma att ligga på, så kallade ”A-lagssäkra” bänkar. Eftersom de utestänger grupper eller individer från stadsmiljön bör sådana inte förekomma i blandstaden (Modin, 2004, s.14).

Mångfald kan förutom social och etnisk integration ses som en mångfald av funktioner. I Länsstyrelsen Skånes kompendium *I blandstaden* berättas det om den modernistiska stadsplanering vars ideal varit rådande under stor del av 1900-talet. Funktionsuppdelning var en central strategi. Avstånd mellan bostäder, verksamheter, handel, sociala grupper och liknande har varit uttryck för en hävdad rationalitet och konflikträdsla (från planerarens håll) mellan olika intressen (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.38).

Blandstaden förklaras i ovan nämnda kompendium som en motreaktion mot dessa modernistiska ideal. Blandstaden är inte konflikträdd utan tvärtom, i blandstaden ska konflikterna tolereras och ses som en tillgång. Konflikterna hoppas kunna användas som ett spänningsmoment och bidra till en mer oplanerad känsla. En oplanerad känsla kan till exempel skapas av att bevara befintliga verksamheter i ett område även vid upprustning och ombyggnation. Men för det krävs också medel som till viss del saknas i dagens planprocess. (a.a., s. 30-40) Det ges i en kapitel exempel på nya beteckningar i detaljplaner som ger en friare markanvändning som förhoppningsvis ska förenkla blandningen i blandstaden (a.a., s.30-32). Lise Palm från Köpenhamns motsvarighet till stadsbyggnadskontor menar att de med den nya planbeteckningen vill, från planeringens håll, ge plats för möjligheter framför att styra och reglera. ”En framgångsrik strategi för en samtida stadsplanering kan därför vara att finna modeller för processen, inte det färdiga resultatet”. (Arnstberg och Bergström i Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.40) Kanske är det något liknande Köpenhamns nya planbeteckning Arnstberg och Bergström menar.

Också inom det ekonomiska sättet att se på blandstaden efterfrågas nya metoder

för att nå mångfald, i meningen en blandning av handelsutbud. Enligt stadsbyggnadskonsulten Anders Almér är blandstaden en stadsmiljö med kvartersstadens karaktäristika, såsom relativt stora byggnader vilka utgör väggar för gatuliv, och har lokaler i bottenplan som gärna får vara små för att framhäva den småskaliga känslan (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.60). Almér menar att det i dagens försök till att bygga blandstad från grunden har saknats en förståelse från planerarens håll hur företagande och ekonomi fungerar, samt olika verksamheters förutsättningar. Det påstås bli ett hinder för att nå den blandstad som är visionen, eftersom handelns aktörer har för stort inflytande. Blandstaden anses av Almér som en bra stadsbyggnadsvision i led med att skapa ekonomisk hållbarhet, men handelns aktörer borde involveras i planeringsprocessen i högre grad för en mer gemensam vision i samhällsbyggandet. Etablering av externa köpcentrum är enligt samma person raka motsatsen till att bygga blandstad (ibid.).

Mångfald är i sig ett vitt begrepp, mångfald och blandning ligger nära varandras betydelse. Att använda mångfald som en aspekt av blandstad kan därför kännas tveksamt, egentligen skulle resterande sju aspekter kunna fogas in under mångfalddsaspekten. Det ska dock sägas att det är en sortering från min sida att lägga in det som här finns under rubriken mångfald, i aspektens ursprungliga kontext från Göteborgs stadsbyggnadskontor betonas den sociala och den etniskt integrerade mångfalden.

Närhet

Aspekten närhet handlar om korta fysiska avstånd i vardagslivet för blandstadens invånare. Med vardagslivet menas främst målpunkter som bostad, handel, skola, omsorg, arbete och grönska, men också kulturutbud. Blandstaden ska huvudsakligen utgå ifrån fotgängarens, cyklistens och kollektivtrafikresenärens perspektiv på närhet och deras förutsättningar för framkomlighet i staden, men övriga trafikslag som bil välkomnas på de förstnämndas villkor (Modin, 2004, s.16).

Blandstaden är småskalig och bygger på närhet, och närhet kräver i nästa led att det byggs eller behålls en viss grad av täthet (Länsstyrelsen Skåne, 2008). De fysiska avstånden är i blandstaden enligt Bellander korta och bebyggelsen måste därför generellt vara och hållas tät. Förutom funktionsintegrerad betyder det att blandstaden utgör grunden eller arenan för mänskliga möten, en form av social täthet. Småstaden är ofta förebild, även om innerstaden i större städer är den geografiska kontext det mestadels talas om att åstadkomma blandstad i (Bellander, 2005, s.5).

Modin pekar i det första stycket på närhet i vardagslivet, ett praktiskt sätt att se på närhet. Bellander och Länsstyrelsen berättar sedan om vad närhetens praktiska

sidor ger för önskvärda sociala konsekvenser; närhet och därmed täthet möjliggör möten, som är positivt för den sociala integrationen. Men hur nära ska det vara för att uppfylla närhet i blandstaden? Skalan på blandningen är väsentlig för att alls tala om blandstad, alla städer kan framstå som blandade om ett tillräckligt stort område avses (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.5).

Närhet ger också utrymme för att argumentera om blandstaden som hållbar i fråga om minskade utsläpp; blandstaden är ofta förenad med bilden av den hållbara staden på grund av dess täthet och därmed minskade transportbehov (Bellander, 2005, s. 5-6). Även detta argumenteras det för från andra håll. Den täta stadsbygd som blandstaden innebär ger ekonomiskt underlag till kollektivtrafik, som ger låga utsläpp per person (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.47). I motsats till den bilburna funktionsseparerade staden vi har på många ställen idag, kan tänkas. Enligt Malin Rizell på Länsstyrelsen i Skåne är en blandad stad en typ av stad där människor på väg i olika riktningar passerar varandra och möts. I sitt arbete med hållbara transporter på Länsstyrelsen i Skåne har Rizell kommit fram till att människan har ett behov av att förflytta sig, och att kollektivtrafiken således är viktig för att kunna tillgodose förflyttningsbehovet på ett hållbart sätt. Blandstadens närhet blir därför en förutsättning för att kunna jobba mot ett mer hållbart transportsystem i framtiden (a.a., s.48-50).

Fysisk närhet har alltså två stora fördelar som eftersträvas med blandstaden, dels den miljövänliga närheten som ger underlag till bra kollektivtrafik, dels den sociala närheten som ger underlag för möten och trygghet. Det går dock att argumentera för att fysisk närhet kan åstadkommas på flera sätt; självfallet genom en tät stad ur en fotgängares synvinkel, men också genom effektiv kollektivtrafik som gör att det tidmässigt är nära trots längre avstånd. Det beror på vilken skala eller omfattning närheten syftar på; ska en stadsdel förtätas kanske den gör det med minskad grönyta som konsekvens. Som landskapsarkitektstudent smyger sig frågan på om fysisk förtätning är det bästa alternativet, kan den tidsmässiga förtätningen ge oss mer?

Tid

Balansen mellan gammalt, nytt och planerad förändring är det som önskas med aspekten tid. Tidsdjup är betydande i blandstaden. Bebyggelse som varierar i ålder, skala och stil ger en intressant stadsmiljö och bidrar till mångfald. Kontinuitet ur ett historiskt perspektiv påstås öka förståelsen för staden som något framväxande (Modin, 2004, s.18).

Modin (2002) använder i en annan text ett pussel som metafor för blandstadens framväxt. En pusselbit tar vid när en annan tas bort, det viktiga är inte bevarandet av varje bit utan att den byts ut mot något annat som bidrar till blandstaden och

inte byts ut mot ”ingenting”, ytor som inte bidrar till blandstadens rörelse. Blandstaden är förändringsbenägen och att pusselbitarna byts ut *successivt* är väsentligt för att skapa eller bibehålla blandstad. Blandstaden blir till med tiden, i ett längre tidsperspektiv, det är en process.

Norra Sorgenfri i Malmö är ett område som används som exempel för att visa hur tankarna om tidens verkan kan ta sig uttryck i planeringen. I området finns från Malmö Stads planerares håll en önskan om att befintliga verksamheter ska värnas om, och förhoppningsvis ska fler flytta dit. Det påstås att det tar tid att skapa blandstad; verksamheter och fastigheter som från Malmö Stads sida inte är önskvärda kan tillåtas stanna en viss tid eftersom utgångspunkten är att blandstaden skapas successivt. Ett längre tidsperspektiv är också det mest ekonomiskt realistiska, enligt Jan Holmberg från fastighetskontoret. Tidens verkan skapar en djupare variation än den visuella variationen i olika fasader. Det finns en tro på att nämnda strategier ska bidra till en *levande* stadsmiljö som uppmuntrar en kreativ stämning (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.5-13).

Figur 3. Inre hamnen i Malmö med tät, blandad bebyggelse där tidsdjupet är tydligt. (Foto: Jorchr "Inre hamnen, Malmö", sökord: Malmö, tillgänglig via: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inre_hamnen,_Malm%C3%B6.jpg, [2014-05-24], beskuren under licen CC BY SA 3.0)

Slutsatsen som kan dras är att det i planering med blandstad som mål är viktigt att ha ett medvetet tidsperspektiv. Det är varken rimligt eller önskvärt att på kort tid skapa en ny blandstad, exempelvis i en helt ny stadsdel. Blandstaden tycks vara lättare att uppnå i befintliga områden som rustas upp eller byggs om än i nybyggda, även om det är något som eftersträvas även vid nyexploatering (Bellander, 2005, s.7).

”Tiden är kanske den viktigaste faktorn i stadens monumentbildning och vardagslivsutveckling. Att ett grundmönster består, är en förutsättning för de långsiktiga sociala mönster som ger trygghet och trivsel. Staden skall finnas kvar. Den som kommer till sin barndoms kvarter vill kunna känna igen dem även om många hus är utbytta och innehållet ständigt växlar. Detta gäller även för de flesta kallar en riktig stad. En stad som kan härbärgera sin egen förnyelse, som är kontinuerlig, uppfattar vi som *autentisk*. Den verkar som en organism och inte bara människor utan också många olika slags djur och växter lever i och av den, i ett symbiotiskt förhållande.” (Arnstberg och Bergström, 2001, s.107)

Att medvetet planera med tiden i stället för mot den är något som förespråkas i blandstaden. Det är inte önskvärt att försöka köra om tiden genom att härma andra tidsepoker. Som Arnstberg och Bergström nämner är det med tiden den autentiska känslan av en stad skapas, och det är i en sådan miljö de hävdar att människan känner sig hemma. Förtätning går därför helt i linje med blandstaden. Dock ska det sägas att det inte är ett konservativt tidsperspektiv som det argumenteras för, pusselmetaforen visar på att förändring är viktigt för att uppdatera en stadsdel eller ett område.

Figur 3. Västra hamnen i Malmö med delvis offentliga bottenvåningar. Variation i fasaderna är ett försök till känslan av blandad bebyggelse, men tidsdjupet saknas. (Foto: Väsk ”Västra hamnen 19”, sökord: västra hamnen, tillgänglig via: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:V%C3%A4stra_hammen_19.jpg [2014-05-24], bild beskuren under licens CC BY SA 3.0)

Funktioner

Gällande aspekten funktioner talas det om olika sorters befolkning i blandstaden; boende, arbetande, tillresta besökare och passerande besökare. De är alla viktiga för blandstadens funktioner som kräver ett varierat befolkningsunderlag för att de ska kunna behållas inom ett önskat geografiskt område, och därmed skapa den täthet som eftersträvas i blandstaden. Funktionerna ska gärna vara blandade på husnivå men olika skalor av blandning kan diskuteras i flera nivåer, såsom hus, kvarter eller stadsdel. Blandningen ska vara tydligast i gaturummet, eftersom det är där blandningen upplevs. Funktioner som nämns är bostäder, arbetsplatser, handel och service, det senare av både kommersiell och offentlig typ (Modin, 2004, s.20).

Blandstaden är funktionsintegrerad, men det framhålls särskilt att begreppet blandstad inte ska likställas med begreppet funktionsintegrerad; blandstaden innefattar mer än integrerade funktioner i stadsmiljö. De funktioner som ändå talas om ska integreras är exempelvis bostad, arbete, vardags- och sällanköpshandel, sociala verksamheter som vård, skola och omsorg, fritidsaktiviteter, rekreation, kulturella mötesplatser med flera (Bellander, 2005, s.5).

Gällande aspekterna närhet och mångfald framhävs vardagslivet som utgångspunkt för idén om blandstaden. Det kräver att det finns många funktioner samlade inom ett visst geografiskt område, och att avståndet mellan exempelvis bostaden och en vardaglig målpunkt av invånaren *upplevs* som nära. Här tas fler synsätt upp än den boendes; olika typer av besökare och arbetare inkluderas för att kunna säkerställa ett bredare utbud av funktioner i blandstaden.

Bellander är tydlig med att blandstadens innebörd inte ska begränsas till funktionsintegrering, även om det är en avgörande faktor för att blandstaden ska fungera. Det kan bero på en rädsla från planerares håll att i dokument utåt missa till exempel tidsaspekten, om blandning och funktionsintegration likställs. Det "räcker" inte med blandade funktioner, det ger inte den autenticitet som Arnstberg och Bergström skriver om.

Byggnader

Byggnader benämns en annan aspekt vilken är mer fokuserad på egenskaper i varje enskild byggnad, såsom möjlighet till annan verksamhet än bostad på bottenplan i bostadshus. Att bättre kunna utnyttja infrastruktur möjliggörs genom en viss grad av täthet i blandstadens bebyggelse, vilket även ger ett större antal invånare som kan befolka blandstaden på varierande vis. Fastighetsägarna ses gärna vara många till antalet, och helst ska fastigheterna i sig utgöra små enheter för en rik variation som bidrar till en blandning av ägare, upplåtelseformer och

prisnivåer. Tidsaspekten tas upp även här, att blandningen sker och pågår under längre tid är avgörande för den blandade upplevelsen (Modin, 2004, s.22).

Återigen kan Norra Sorgenfri i Malmö tas som exempel. Malmö Stad har där ett uttryckt mål att skapa blandstad och visionen är ”en idé om rörlighet och brokighet och om lite mindre kontroll än i den mer storskaliga kontrollerbara staden”. (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.6) Visionen om den blandade staden står alltså i kontrast till den storskaliga modernistiska stadsbyggnadsvisionen. För att nå upp till målet om blandstad räknas en rad konkreta tillvägagångssätt upp; exploateringsgraden¹ ska vara relativt hög (i Norra Sorgenfri 1,5), markägarna och byggherrarna många, upplåtelseformerna blandade, fastigheterna små och i många byggnader ska bottenvåningarna vara offentliga (a.a., s.6-9).

Aspekten byggnader kan sägas ha två innebörder: estetisk och funktionsmässig. Att blandstadens byggnader ska vara estetisk blandade råder inga tvivel om. Varierat utseende på fasader ses som en självklarhet, nästintill så självklar att det inte nämns. Det faller sig också naturligt med utseendemässig variation om blandstaden följer aspekten tid med byggnader från olika tidsepoker och därav olika stilideal. Funktionsmässig blandning har nämnts flertalet gånger redan, också som en självklarhet. Det exemplifieras här hur det kan te sig i en byggnad, kvarter eller stadsdel med verksamhet i bottenplan, små fastigheter med många ägare och hög exploateringsgrad. De är alla goda intentioner, men det är i genomförandet av dem svårigheterna finns. För om det inte fanns problem med genomförandet skulle vi väl ha blandstäder på många fler platser än idag?

Gator

Gatorna är av så stor betydelse att de finns med som en egen aspekt. Igen nämns det fördelaktiga med att ha genomströmmande gator utan återvändsgränder i ett nätverk för att uppmuntra ”till den kortaste möjliga vägen till målet för såväl bilister, cyklister och gående”. Fotgängare ska känna sig trygga och uppmuntrade och ges plats i gaturummet genom en generös gestaltning med breda trottoarer. Tillämpning av så kallat ”shared space”² anses ge variation av trafikslag och således en mångfald av människor. Tillgänglighet är i de flesta fall att prioritera framför framkomlighet i blandstaden, och trafikseparering bör undvikas förutom när det kommer till stora trafikleder med tung trafik som bör planeras för att inte bli till barriärer i blandstadens gaturum (Modin, 2004, s.24). Gatan menas här som blandstadens scen för rörelse och möten. Gatan är offentlig och formad för olika slags trafik, med fotgängare och cyklister i fokus. Rörelsen sker därför i ett ganska

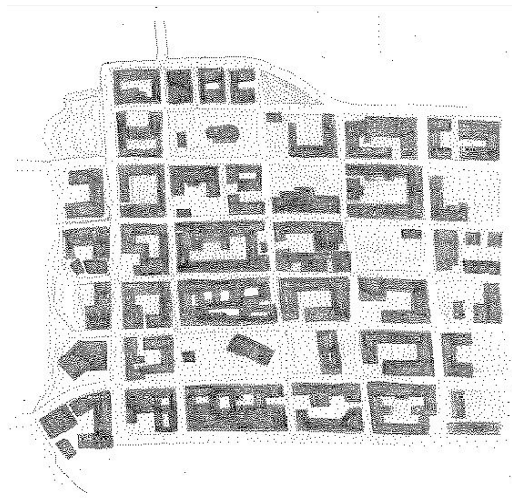
¹ Exploateringsgrad beräknas genom att bruttoarean för bostäder och andra lokaler inom ett specifikt område delas med områdets totala area (Rikstermbanken, 2014-05-26).

² Med ”shared space” menas en yta där olika slags trafikanter delar på platsen utan tydliga gränser för vad som är gångväg, cykelväg, bilväg och så vidare.

lågt tempo. Gatorna bildar tillsammans ett nätverk som gör det lätt att röra sig i blandstaden. På liknande vis resoneras nedan, där det även påstås att rörelsen i gatans offentlighet ger upphov till en trygg stadsmiljö, ett resonemang som känns igen sedan tidigare.

I blandstaden finns gott om offentliga rum vilka helst ska vara inbjudande och därför enkelt för alla att vistas i. På så vis bidrar det till blandstadens fysiska miljö som uppmuntrar till möten. Tillsammans med gaturummet är de offentliga rummen stommen i blandstadens fysiska miljö, och det som är gemensamt för alla blandstäder även om bebyggelsen tar olika form, uttryck och funktion. Blandstaden är levande dygnet runt, den mänskliga rörelsen är kontinuerlig vilket ger goda förutsättningar för en trygg och säker miljö (Bellander, 2005, s.13-14). Gaturummet utmärks ytterligare som den gemensamma nämnaren i blandstaden, som det bestående oavsett byggnaders arkitektoniska egenskaper. Det kan dock hävdas att gaturummet liksom byggnader bör ta sig olika uttryck för att skapa en levande och varierad miljö, vilket troligen menas men inte framkommer till fullo.

För att möjliggöra rörelsen är blandstadens struktur öppen, gärna av rutnätstyp (se figur 5). På så vis undviks planskilda korsningar, tunnlar och olika slags ringleder som motsäger blandstadens idé om synlig rörelse och i stället skapar barriärer. Rörelsens utrymme i blandstaden delas mellan gående, cyklister, bilar och kollektivtrafik men det är fotgängarens förutsättningar och tempo blandstaden är anpassad till. Uträkningar om vilka mått och som ger trygghet eller otrygghet, mått om vad som är långt eller kort är inte det viktiga. Upplevelsen i och av blandstaden är det väsentliga. Som planerare är individens upplevelse av blandstadens tredimensionella *rum* det som bör vara i fokus, inte ”planerarens tvådimensionella planverklighet med ytor i olika färger och bokstäver.” (Modin, 2002) Förutom återkommande argument om en struktur anpassad efter den långsamma rörelsen finns här kritik mot planering som den kan försiggå idag. Det menas att planeraren inte alltid har det tredimensionella rummet i åtanke och det kan få konsekvenser i det så viktiga, verkliga gaturummet med betoning på upplevelsen av och i det.

Figur 4. Rutnätstyp bestående av ett öppet gatunät, slutna kvarter med privata gårdar, öppna torg- eller grönytor, parkeringsplatser och någon skolgård. (Illustration: Jessica Jansson)

I blandstaden är rörelsen central, och målet är att rörelsen ska vara ihållande dygnet runt. Rörelsen bidrar till en tryggare känsla i det offentliga rummet i synnerhet och i blandstaden i allmänhet. Rörelsen i blandstaden har vardagslivets rörelse som utgångspunkt, det är i vardagen trygghet och tillit vill åstadkommas för att göra blandstaden till en bättre livsmiljö. Med vardagslivets rörelse menas fotgängarens rörelse i staden, och det är ur fotgängarens perspektiv rörelsen ska anpassas och planeras för (Länsstyrelsen Skåne, 2008). Det resoneras återigen på liknande vis som det tidigare gjorts. Den goda vardagliga livsmiljön som faktiskt är målet, är beroende av trygghet och tillit som i sin tur är beroende av en kontinuerlig rörelse, som är beroende av en yta att röra sig på som alltså är gatan i gaturummet.

Rörelse i gaturummet återkommer som en grundläggande förutsättning för blandstaden, det kan i princip sägas att utan rörelse ingen blandstad. Det visar sig tydligt att de olika aspekterna är svåra att hålla isär, rörelse nämns inte enbart under aspekten gator, och aspekterna kan byggas ihop till en beroendekedja som kan sägas representera både blandstadens innebörd och behov som ska tillfredsställas i den. Argumentationskedjan är logisk och frågorna som dyker upp är därför än en gång relaterade till genomförande. Vilka är det som ständigt ska röra sig? Är det realistiskt eller utopiskt med en kontinuerlig rörelse? Är det genomförbart med "shared space" i större omfattning än på stadens mest centrala stråk?

Grönska

Aspekten grönska sägs anta många skepnader i blandstaden; parker, kvartersparker, gårdar, kolonilotter och naturområden som naturliga vattendrag, kanaler, fontäner, gröna tak och takträdgårdar. De kan vara platser för rekreativa och kontemplerande aktiviteter, och kan ge stadsbor en upplevelse av natur även i staden eller i stadsnära miljö. Grönska anses gynna både folkhälsan och ekologisk hållbarhet, det sistnämnda i form av omhändertagande av dagvatten och skapandet av mikroklimat i stadsmiljön. Park som ett exempel på grönska är en essentiell bit av blandstaden eftersom den utgör en "neutral" mötesplats eftersom platsen förhoppningsvis är fri från konsumtions- och särskilda grupptillhörighetskrav (Modin, 2004, s.26).

Figur 5. Rörshöjden i Malmö, omgiven av förhållandevis tät bebyggelse. Populär grönska en varm sommardag. (Foto: Jessica Jansson, 2014-05-23)

Blandstaden ses här som en bild av den (ekologiskt) hållbara staden, som inte är fullständig utan grönska. Grönskan påstås göra gott för både människa och djur, och för det stora ekologiska system vi trots allt delar. "Det gröna" menas vara nödvändigt för rekreation, för ekosystemtjänster och som mötesplats i form av ett offentligt rum helt i avsaknad av kommersiella syften. Naturen och staden särskiljs av Modin genom att formulera grönska som inslag av natur i staden. Det medför att det någonstans finns en gräns där staden övergår i natur eller landsbygd.

Den biologiska mångfalden i staden är idag lika stor som på landsbygden (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.43). Om det påstås att blandstaden är hållbar så bör alltså den ekologiska aspekten av hållbarhet tas med i blandningen. Det berättas vidare om det geografiska och psykologiska avståndet som idag finns mellan stad och landsbygd, och att livet i staden ofta ses som ett resursvänligt sätt att leva jämfört med livet på landsbygden, särskilt med tanke på transporter (a.a., s.46). Den bilden ifrågasätts dock, med argument för att "stadens invånare är och har alltid varit beroende av tillförsel av resurser från ett omland utanför stadens gränser". (Gullberg et al. i Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.46) Det finns, som konstaterats många gånger tidigare, inga enkla rätt och fel i fråga om hållbarhet.

Staden som biotop är kanske något som bör tas på större allvar, inte som något frångått från naturen, med hänsyn till fakta om den biologiska mångfaldens rikedom i stadsmiljön. Det är dock oklart om Modin på samma sätt skiljer staden från naturen som staden skiljs från landsbygden i texten från Länsstyrelsen.

Staden och landsbygden kan tyckas rimligare att använda som separata begrepp, medan naturen är ett vagt begrepp som i princip skulle kunna innefatta både stad och landsbygd. Arnstberg och Bergström (2001, s.101-102) menar att ekologi ofta används som motargument mot exploatering, eftersom vissa arter riskerar att förloras på platsen. Med det synsättet påstås att ekologin och människan inte är förenade, att människan ”står utanför” det ekologiska systemet och försvarare av ”ekologiargumentet” anser att det är så det borde förbli, bäst resultat uppnås genom mänskligt avståndstagande från naturen. Arnstberg och Bergström ställer sig frågande till det synsättet och menar att människan är en del av systemet liksom staden, som är människans boplatz (2001, s.102). ”Det finns väl inget egenvärde i att just vår tids natur eller fauna skall leva i evighet? Är inte drömmen om att bevara naturen som den är [...] ännu en dröm om odödlighet, om vår makt över naturen och om kontroll över den okända framtiden?”. (ibid.)

Det finns fler som ifrågasätter synen på naturen. I en intervju talas det om arkitekters syn på hållbarhet och ”grönt byggande”. Den intervjuade arkitekten Ken Yeang menar att det inte räcker med miljöcertifieringar och naturmaterial för att kalla byggandet hållbart, utan att det handlar om processen: ”Vi måste lära från naturen, men inte genom att kopiera dess former, utan genom att förstå hur ekologiska system fungerar”. (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s. 46-47) Det påpekas att hållbarhet inte är ett slutresultat utan en process, en inriktning av stadsbyggande i allmänhet och blandstad i synnerhet (a.a., s.46).

Om staden är människans biotop, och vi mår bra av grönska i olika former är grönskan en självklar del av den. Men är den ett geografiskt intresse bland andra i staden, eller bör vi se den som en del av stommen, såsom gator och byggnader? Varför kommer sådana här frågor upp i blandstadens sammanhang? Jag tror att det som menas med sägningar om att vi borde lära oss att förstå ekologiska system för att kunna bygga bättre städer är, liksom blandstaden, en motreaktion mot hur våra städer ser ut, byggs och planeras för idag. Det efterfrågas ett nytt sätt att se på grönskan i stadsplanering på samma sätt som det efterfrågas nya planbeteckningar för att öka möjligheterna att blanda boende och verksamheter. Grönskan är, som det tydligt påstås, en viktig del av stadsmiljön och därför en viktig del av blandstaden. Verktygen för att grönskan ska få den plats i blandstaden som eftersträvas är tydligen inte lika självklara.

Rum

Den sista aspekten i listan rör blandstadens rum och rumslighet. Det talas om vikten av tydlighet i gränser mellan det privata, det halvprivata, det halvvoffentliga och det offentliga rummet. Sofistikerat utformade gränser och gränsdragningar gör att graden av tillgänglighet lätt förstås men inte blir övertydlig. Höga staket och instängda gårdar är inte att föredra, utan zoner av halvprivata och

halvoffentliga rum förespråkas som mjukar upp gränserna mellan det offentliga och det privata och bildar naturliga övergångar. För att det ska uppnås krävs noggrann planering (Modin, 2004, s.28). Det kan här tänkas att det går att argumentera vidare om att tydliga gränser i det offentliga rummet bidrar till den trygghet som tidigare nämnts som ett av målen med blandstaden (se avsnittet om mångfald), liksom det nedan menas att tydliga gränser ger upphov till möten.

Det offentliga rummet talas om som det centrala sammanhanget där tillit och trygghet vill uppnås i blandstaden. ”Det offentliga rummet måste formas så att man naturligt kan uppehålla sig i det utan att bli ifrågasatt eller betraktad som avvikande. Att kunna vara ensam tillsammans med andra.” (SMOG Studio i Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.22) Många av de önskvärda mötena ska ske i det offentliga rummet, men definitionen av var rummet är offentligt och privat är inte alltid tydligt i dagens städer. Gränserna mellan offentligt och privat är därför viktiga att tydliggöra och utforma medvetet för att göra det offentliga rummet tydligare och tryggare (a.a., s.17-27).

Figur 7. Västra hamnen i Malmö där det på ganska liten yta finns vattennära offentligt rum, bostadshus med privata uteplatser och verksamhet i bottenplan utan övertydliga gränser. (Foto: La Citta Vittta ”Waterfront plaza, Malmo”, sökord: västra hamnen, tillgänglig via: <https://www.flickr.com/photos/la-citta-vitta/4749107747/in/set-72157624268824773> [2014-05-24], beskuren under licens CC BY SA 2.0)

Småskalighet kommer återigen upp på agendan i intervjun med stadsbyggnadskonsulten Almér, som menar att just den lilla skalan är en förutsättning för blandstaden. Tyskland och Frankrike tas upp som goda exempel där bevarandet av stadskärnorna varit en genomgående ambition (a.a., s.61). Tanken leds till en önskan om att så ska ske i större omfattning i Sverige, som

rimmar väl med idén om blandstaden. ”Om du kan bryta ner storleken, till exempel längs ett sorts skelett av offentliga platser, så är chansen större att du kan skapa en bättre och intressantare blandning” hävdar Dana Cuff, professor i stadsbyggande (a.a., s.58).

Rummets utformning är av betydelse i flera hänseenden, förutom trygghet och tillhörighet i staden hävdas det att ekonomi påverkas av rummets form. Lars Marcus och Daniel Koch har i ett forskningsprojekt på KTH, undersökt hur stadens rumslighet påverkar ekonomin. De har tittat på flera förortscentra för att finna samband mellan centrumets utformning och den lokala ekonomin, och skulle därefter plocka ut exempel på lyckade och mindre ekonomiskt framgångsrika centra. Resultaten är inte redovisade i intervjun, men de hävdar att förutom grad av täthet påverkar även utformningen, särskilt orienterbarheten, ekonomins utveckling (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.56). Det påstås av Marcus Schönning, näringslivsstrateg på Länsstyrelsen i Skåne, att det i blandstaden lättare uppkommer en synergieffekt mellan företag och verksamheter, och därför är det återigen önskvärt med närhet (a.a., s.58). Blandstadens närhet anses alltså gynna den lokala ekonomin.

Det är inte helt klart vad som menas med aspekten rum och hur den skiljs från närliggande aspekter som gator och byggnader. De är alla tre viktiga byggstenar i blandstaden, men var går gränsen mellan gatan och gaturummet? Med rummet i åtanke borde gatan utgöra golvet och byggnaderna väggar, det som bildas emellan de två kan kallas rummet. Grönska kan också vara rumsbildande, men sådana rum definieras inte alltid lika tydligt. I Modins förklaring av aspekten rum är det stort fokus på graden av offentlighet, och var gränserna går mellan privat, offentlig och zoner däremellan. Med andra ord, tillgänglighet till rummet. Gränserna är viktiga för att göra det tydligt för individen var det är okej att vistas, vilket i sig ger en ökad trygghetskänsla i de olika rummen. Det är alltså, än en gång, trygghet som vill uppnås i den tillgängliga blandstaden.

Sammanfattning av aspekterna

Målet med blandstaden kan väldigt kort sammanfattas som en trygg, tillgänglig och inkluderande stad som i sin utformning fungerar i vardagen, där en ihållande rörelse gör stadsmiljön levande både i nuet och i ett längre tidsperspektiv. För att kunna förverkliga målen med blandstaden finns ett antal tillvägagångssätt formulerade, som de flesta verkar överens om. För trygghetsskapande rörelse krävs en relativt tät stad, och utformningen av stadsmiljöns offentliga rum är viktig för att den ska vara inkluderande. Mångfald av både funktioner och människor ger tillsammans med rörelsen det stadsliv som eftersträvas under många av dygnets timmar.

I tillägg till det mänskliga fokus som uttrycks genom vikten av möten, social täthet, trygghet och tillhörighet, alltså en strävan efter social hållbarhet, finns en ambition med blandstaden som hållbar i ett vidare perspektiv. Exempelvis menar Modin att blandstaden ska vara både ekologiskt och ekonomiskt hållbar; det förstnämnda framför allt genom minskad miljöpåverkan men även genom att ge grönska plats i staden, det sistnämnda genom att blandstaden som idé gynnar ett minskat användande av resurser och att blandstadens form är underlag för ett bra handels- och företagsklimat (2004, s.9).

Av detta kan det konstateras att det är svårt att ge en entydig bild av blandstaden, även om jag tror att de flesta som studerar eller arbetar med olika former av stadsplanering har en bild av blandstaden. Den bilden är, som tidigare nämnts, ofta positiv och därför används begreppet gärna. Att sammanfatta blandstaden i några få meningar kan vara nödvändigt för att snabbt ge en bild av den. Men färre ord ger en vagare bild, och det är den vaga bilden som jag sökte en djupare förståelse för från början. Som det tidigare nämnts menar Bellander att det kan vara problematiskt att alls använda begreppet blandstad, och framhåller ett användande av mer specifika begrepp för kvaliteter grundade i och anpassade efter lokala förutsättningar som ett tydligare sätt att kommunicera (2005, s.6).

Varför nu?

Argumenten för blandstaden är många och flertalet är svåremotsagda. Blandstaden tar ”avstamp i en omfattande målsättning och en hög ambition att inkludera såväl övergripande sociala mål som att minska segregationen och öka folkhälsan, som den mer lokalt bundna upplevelsen av en plats som levande och trygg.” (Modin, 2004, s.8) Blandstaden används som både en vision, ett förhållningssätt och som en stadstyp. Fler användningssätt finns säkerligen, men blandstadens innebörd från olika håll tenderar att likna varandra innehållsmässigt. Parametrar som räknas upp har mycket gemensamt, den tydligaste gemensamma nämnaren, eller snarare utgångspunkten, är blandstaden som motreaktion mot de negativa konsekvenserna av funktionalistisk stadsplanering och stadsbyggnad.

Reaktion mot den funktionsdelade stadens avigsidor

”Döda” områden	→	Levande platser
Otrygga, tomma platser	→	Trygga, befolkade platser
Långa avstånd	→	Korta avstånd
Stort trafikarbete	→	Mer miljövänlig trafik
Ineffektivt användande av resurserna	→	Effektiv resursanvändning
Ökad segregation	→	Minskad segregation
Ensidighet i bostadsbeståndet	→	Möjlighet till kvarboende, lokal boendekarriär och generationsboende

Tabell 2. (Ur: Modin, 2004, s.8, direkt återgiven)

Det kan tänkas att i början av 2000-talet var de negativa konsekvenserna, som redovisas i Tabell 2, så tydliga att en motreaktion föreföll sig helt naturligt. Med det dryga decennium som passerat sedan dess har blandstadens innebörd utvecklats, och idag kanske det kan sägas vara ett stadsbyggnadsideal. Modin lyfter en eftertänksamhet kring blandstaden som en ny eller rådande doktrin inom stadsplanering, och den inbyggda kritiken mot tidigare doktriner. Att skapa ”ytterligare en dogmatisk doktrin” är inte önskvärt, och frågan ställs hur en sådan situation kan undvikas. Kanske handlar det om att ständigt ifrågasätta rimligheten i ambitionsnivån med blandstaden, och att fundera över om det är möjligt att bygga en stad för alla. Det påstås att blandstaden i planeringen kräver god framförhållning, vilket det idag inte alltid finns tid att ha. Det spekuleras kring behovet av en omstrukturering av planeringsprocessen som bättre behöver anpassas till blandstadens innebörd (Modin, 2004, s.34).

Ambition utan verklighet?

Idén om blandstaden får ofta stå tillbaka den dagen de verkställande besluten ska tas, andra intressen har en benägenhet att prioriteras framför de som går i linje med blandstaden (Modin, 2004, s.30). Blandstaden som stadsbyggnadsvision har, även enligt Bellander, visat sig vara svår att föra över från idé till verklighet (2005, s.4). Problemet ligger ofta i svårigheter med etablering och bevarande av verksamheter i områden där önskan är att blanda in andra funktioner (ibid.). Tanken leds till stadsbyggnadskonsulten Anders Almér som anser att planeringsdisciplinen har undermålig förståelse för ”hur ekonomi och företagande fungerar”. (Länsstyrelsen Skåne, 2008, s.60)

Blandstaden ska vara för alla men alla kan inte bo i den. Modin menar att det inte är önskvärt med blandstad i en hel stad, åtminstone inte den mest intensiva versionen. Områden något mer perifert belägna, exempelvis bostadsområden, kan dock fungera bra som "omland" till blandstadskärnan om de utformas på ett lämpligt sätt (2004, s.4). Det inses lätt att en hel stad inte kan vara den blandstad som det talas om. Det saknas befolkningsunderlag och högst troligast vilja från en hel stads befolkning att bosätta sig i en blandstad som den intensiva urbana miljö den önskas utgöra. Palm framför också orimligheten i ambitionen att en hel tätort skulle bli till blandstad eftersom de befolkade gatorna, som eftersträvas i blandstaden och som ger det önskvärda stadslivet med "levande gator", kräver större befolkning än enbart de boende i området (2003, s.10). Bostäder någon annanstans måste alltså tömmas för att befolka gatorna i blandstaden (ibid.). Det går därför att tala om nivåer på blandstadens blandning, och i nivåerna arbeta med olika perspektiv på blandstadens innebörd. Modin (2004, s.10) menar att det på stadsdelsnivå eller ännu mindre skala är rimligt att sträva efter en trygghetskänsla och en upplevelsemässigt händelserik och levande stad. På en mer omfattande nivå med kommunala eller regionala aktörer är det i stället vettigt att fokusera på en miljövänligare trafik och effektiv resursanvändning. Inom båda nivåer är det möjligt att arbeta med segregations- och folkhälsofrågor (ibid.)

Slutsatsen som kan dras är att det tydligare behöver definieras var blandstaden ska gälla som huvudsaklig stadsbyggnadsidé för att den ska åstadkommas. Det är väl inte många som skulle påstå något annat än att det är i stadskärnor och andra centra det är rimligt med blandstad, det är gränsdragningen som är det komplicerade.

Bellander (2005, s.46) påstår att marknadsplatsen är stadens ursprung och att handeln idag utgör en stor del av det stadsliv vi önskar i staden. Extern handel såsom stora köpcentra i stadens utkant är oroande för, eller ett direkt hot mot, stadslivet i stadens centrum. Men det kan också ske i mindre skala: "Delning i renodlade shoppingmiljöer och en omgivande zon för övriga cityfunktioner blir i själva verket ett motförslag till det som kan benämnas blandstad". (ibid.) Det menas alltså att handeln i centrum på många platser börjat ta över och att stadskärnor i vissa fall gått från blandade till funktionsuppdelade, vilket i sin tur utgör ett hot mot gaturummet och dess funktion som offentlig mötesplats (ibid.). Det efterlyses därför av Bellander att "kommunerna och handeln borde samverka för att nå långsiktiga lösningar som gagnar såväl lönsamhet som tillgänglighet för kunderna". (ibid)

Avslutande reflektion

Blandstad, det låter bra. Smaka en gång till på ordet. En blandad stad. En stad med blandning. Det är ett förföriskt begrepp, vem motsäger sig blandningen? Vem vill inte ha en mångfaldig, variationsrik och levande stadsmiljö? Det är, som troligtvis märkts tidigare i uppsatsen, inte bara jag som ställt mig den frågan. Det är ändå värt att fundera på ordets makt i stadsplaneringen, ofta ger formuleringarna en vacker och övertygande bild om morgondagens stad. I kontexten blandstad menar Modin att planeringens vokabulär i sig motverkar blandstaden genom att ha sitt ursprung i den funktionsuppdelade planeringen:

”... präglas vår vokabulär av den modernistiska planeringen i den bemärkelsen att vi talar om bostadsområden, industriområden, friluftsområden, grönyta, cykelbana och så vidare. [...] Blandstaden förutsätter att funktionen av ett rum eller en yta/byggnad kan vara många och dessutom variera över tid.”
(Modin, 2004, s.32)

Den goda vilja och mening, som jag tror alla planerare har som utgångspunkt, kanske ibland blir lite väl god? För vad händer med medborgarnas förtroende för stadsplaneringen när bilden inte realiserar, och orden visar sig vara tomma? Samtidigt måste vi få vara visionära. Jag tror trots allt på blandstaden som stadsbyggnadsideal, men att det är viktigt att inte använda det på ett naivt sätt. Är användaren inte helt säker på vad som vill framhävas med ordet i exempelvis en översiktplan, lyser det igenom och konsekvensen blir en förvirrad läsare i samma situation som jag själv befann mig i vid uppsatsarbetets början.

Det som tilltalat mig mest är sättet att se på blandstaden som en process och inget resultat, liksom jag i det här arbetet lärt mig borde vara synen på stadsbyggande i stort. Att använda blandstaden som ett förhållningssätt tror jag är klokt för att det ska bli blandstad i verkligheten, även om jag själv finner det lockande att se det som en vision eller utopi. Det är ju skönt att ha ett mål, något som kanske kan vara lösningen. Ditt vi en dag ska komma.

I skrivande stund är det tio år sedan författandet av *Blandstaden – planering för den komplexa staden* där de åtta aspekterna presenteras och det hade varit intressant att ta del av eventuell uppföljning från stadsbyggnadskontorets sida; något jag frågat om men fått svaret att det troligtvis inte gjorts en specifik skriftlig uppföljning utan att blandstad vidare tagits upp i andra plandokument. Eftersom det i texten finns en förhoppning om att blandstaden ska gå från vision till

verklighet vore det spännande att få veta om förhållningssättet har översatts till någon fysisk plats.

Metoddiskussion och vidare studier

Litteraturen jag använt mig av har varit specifik litteratur med ordet blandstad i titeln, för att just hitta litteratur om begreppets innebörd och inte hamna i sidodiskussioner. Undantaget är boken *Åtta postulat om planering av staden som livsmiljö* som jag via referenser i sökträffar med ordet blandstad letat mig vidare till och funnit väl värd att använda mig av. I boken är det inte uttalat blandstaden som beskrivs, men det nämns både som begrepp och metod och jag har ansett att innehållet stämt väl överens med ämnen som diskuteras i samband med blandstaden. Modin har i övrig litteratur varit det namn som mest stått ut som en planerare och författare det refereras till mycket. Jag har använt mig av två förstahandskällor och en andrahandskälla med Modins författande. Det kan tyckas ensidigt med tanke på ämnets bredd, men faktum är att det inte finns mycket skrivet med blandstaden som huvudämne, i varje fall inte skrifter betitlade på så vis.

För att få en bredare bild av blandstaden som hållbar hade litteratursökandet kunnat ske på omvänt vis; sökning på "hållbar stad" innehåller sannolikt information om blandstaden eftersom blandstaden i sig är en del av diskussionen om hållbara städer. I litteraturen jag läst har hållbarheten nämnts som en del av blandstadens innebörd, men begreppen likställs inte. Efter litteraturstudien kan jag nu påstå mig ha en djupare insikt i vad blandstaden innebär och därför hålla med Bellanders mening om att ett mer specifikt användningssätt av begreppet skulle öka förståelsen för blandstaden.

Det finns naturligtvis mängder av sätt att utöka förståelsen av begreppet blandstad. Lämpligt hade kanske varit att intervjua människor, exempelvis kommunanställda planerare bland vilka begreppet verkar användas som flitigast, fråga vad de har för bild av blandstaden och vad den innebär för dem i allmänhet och i deras kommun mer platsspecifikt. Jag hade gärna gjort egna platsbesök för att undersöka vilka platser i min närhet kan sägas vara exempel på blandstad, men sådana besök fick prioriteras bort på grund av begränsad tid. Jag har också stött på liknande begrepp i mitt sökningsarbete, som skulle kunna diskuteras och jämföras för att få en bredare bild av stadsbyggandets riktning. Stadsmässighet och New Urbanism (eller nyurbanism) är enligt min uppfattning exempel på närbesläktade begrepp till blandstaden, som det hade varit intressant att utforska vidare.

Landskapsarkitektens roll i realisering av blandstaden

Under avsnittet om grönska som en aspekt av blandstaden framförs olika sätt att se på naturen; som något franskt från eller inkluderat i staden. Modin utvecklar det ytterligare genom att påstå att ”naturen som plats för rekreation och kontemplation är tillgänglig för alla socioekonomiska grupper då den är en kollektiv vara som inte belastar individens budget”. (Modin, 2004, s.26) Att se naturen som en *vara* kan tyckas tveksamt, det är väl snarare så att naturen bör skiljas från en marknadsekonomisk vokabulär? Definitionen av natur är också i sig ett synnerligen komplicerat ämne som inte ryms i den här uppsatsen. Oavsett är grönskan en avgörande del för en fungerande blandstad, och något jag som studerar landskapsarkitektur anser borde ta större plats i diskussionen om blandstaden. Det blir tydligt att det också önskas från fler när Bellander skriver:

”De gröna områdena har en flerfunktionell betydelse för staden och dess invånare. För människors rekreation, vardagsfritid och hälsa, för kulturell identitet och som stadsbyggnadselement har de gröna områdena stor betydelse. [...] Grönskans många aspekter för stadsutvecklingen som helhet är stor. Fallstudier visar att kunskapen om detta tenderar att stanna inom den gröna sektorn och där användas främst för ett försvarande av gröna ytor mot andra markanvändningar.” (Bellander, 2005, s.51)

Jag ser det som en uppmaning till mig som landskapsarkitektstudent att i mitt framtida yrke diskutera stadsplanering med yrkesverksamma ifrån många yrkeskåror, för att vi på ett mer konstruktivt sätt utifrån våra olika ingångar ska kunna samarbeta mot vårt gemensamma mål: en bättre stad. Avslutningsvis ett citat om stadsplanering som jag hoppas att jag tar med mig i mina fortsatta studier.

”En del värden finns i stadens massa, andra finns i våra sinnen. Att ordna staden så att vi kan finna trygghet, lugn och frihet trots att det är spännande och ibland rörigt i stadens rum, det är uppgiften”. (Arnstberg och Bergström, 2001, s.8)

Referenser

Arnstberg, Karl-Olov & Bergström, Inger (2001). *Åtta postulat om planering av staden som livsmiljö*. Stockholm: Formas

Bellander, Gunilla (2005). *Blandstaden: ett planeringskoncept för en hållbar bebyggelseutveckling?*. Utgiven av Boverket. Tillgänglig via: <http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2005/blandstaden.pdf>. [2014-04-09]

Flickr (2010-02-04) *Waterfront plaza, Malmö*. Tillgänglig via: <https://www.flickr.com/photos/la-citta-vita/4749107747/in/set-72157624268824773>. Sökord: västra hamnen. [2014-05-24]

Länsstyrelsen i Skåne län (2008) *I blandstaden*. Malmö: Länsstyrelsen i Skåne län. En del av projektet "En god bebyggs miljö – den blandade staden".

Modin, Anna (2002) Blandstad – en vision med och utan verklighet?. *Plan*. Nr.4, s.25-26.

Modin, Anna (2004) *Blandstad – planering av den komplexa staden*. Opublicerat manuskript. Diskussionsunderlag. Göteborgs Stadsbyggnadskontor.

Palm, Adelina (2003). *Blandstaden: - en vision för Östra Kvillebäcken*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

Rikstermbanken. (2014-03-19) *Exploateringstal*. Tillgänglig via: <http://www.rikstermbanken.se/rtb/visaTermpost.html?id=160979>. Sökord: exploateringsgrad. [2014-05-26]

Sida. (2014-03-11) *Visste du detta om urbanisering?* Tillgänglig via: <http://www.sida.se/Svenska/Bistand--utveckling/Globala-utmaningar/Visste-du-detta-om-urbanisering/>. [2014-05-05]

Wikimedia Commons (2014-05-08) *Flygbild Holma Hyllie*. Tillgänglig via: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Holma_Hyllie_flygbild.jpg. Sökord: Hyllie. [2014-05-24]

Wikimedia Commons (2011-01-05) *Inre hamnen, Malmö*. Tillgänglig via: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inre_hamnen,_Malm%C3%B6.jpg. Sökord: Malmö. [2014-05-24]